

Email-váltás Patrick McCabe-el

MIHÁLYCSA ERIKA: *E-mail címében nem a saját, hanem Joyce neve áll – erre a választásra kevés olvasója számítana. Hol van Joyce helye a könyvespolcán, és ki(k) mellett?*

PATRICK McCABE: Joyce helye legfelül van, Nabokovval, Kafkával, Pinterrel és Yeats-szel.

– *Van olyan kortárs szerző, ír, brit vagy amerikai, akivel rokonságot érez, akiknek az írásait többé-kevésbé rendszeresen követi?*

– Nem sok kortárs regényt olvasok, főleg azért, mert a hatásuk alá kerülhetek, vagy aggódni kezdek a díjak miatt. Ennek ellenére nagyon kedvelem Ian McEwan-t.

– *Call Me the Breeze című regényének mottója egy T. S. Eliot-idézet a Little Giddingből: „És az lesz kutatásunk vége,/ Ha megérkezünk oda, ahonnan elindultunk/ És először ismerjük fel azt a helyet” (Vas István ford.). Írásai rendre Írország félmúltját, a Kelta Tigris megelőző időszakot járják körül, helyszínük az északi határ környéke, a választott nézőpont pedig kivétel nélkül a be nem illeszkedetteké – legyenek ezek kisiklott gyerekek, árván maradt serdülők homoszexuális hajlamokkal, feleség- és gyerekgyilkos családapák, vagy anyagyilkos fiúk. Összes regénye az ír irodalom szent tehénével, az ír családdal foglalkozik. Érezte már úgy, újabb regényei – The Holy City, The Stray Sod Country – megírásakor, hogy először ismeri fel ezt a helyet?*

– Azt hiszem, az egész valójában ciklusokban és körözve halad: dekadencia/szigor, istentelenség/hit – minden reggel, amikor felébredek, úgy érzem, először járok ott – és talán utoljára is...

– *Regényei a gótikus erőszakot, melodramát vegyítik camp-pel és mindent elsöprő fekete humorral. Sok olvasója azt hihetné, hogy a döntő hatások nem az úgynevezett „magasirodalom”, hanem sokkal inkább a mozi, képregény, popzene irányából érték...*

– Gondolom, a tolvaj szarka-természetem miatt van: mindent megpróbálok asszimilálni, hogy Henry James tanácsát megfogadva olyan legyek, „aki mindent hasznosít”. Apám viszont a filléres ponyvák buzgó olvasója volt, egész életében.

– *Regényei marginális, elszigetelt szereplői, úgy tűnik, valamiféle határvidék lakói, egy olyan kisvárosi Írországi a maga jellegtelen fasoraival és csirkeházaival, vigasztalan terecskéivel, boltjaival és kocsmáival, amely szinte kísértetiesen anyagszerű, és amelyből árad a megnevezhetetlen fenyegetés. Vissza lehet ezeket a helyszíneket vezetni a saját tapasztalatára – léteztek valahol, valaha, és léteznek még a „kinti” világban?*

– Vallom, hogy sokkal inkább vagyok társadalomrealista, mint amennyire az megalapítható. A könyvek és a stílus közvetlenül Írország északi középvidékéről, illetve Dél-Ulster kultúrájából jöttek elő.

– A Mészároslegény *Francie Bradyének hangja elsőpró, mindjárt az első oldaltól. Olyasmi történik itt, ami az irodalomban egyedi: felajánl nekünk egy világot egy lelki-
leg instabil megbízhatatlan elbeszélő prizmáján és nyelvén keresztül, ez az elbeszélő ráadásul egyszerre gyerek és „deviáns” – legalábbis a társadalom többsége szemében az. Ez a hang tehát egyedülállóan alkalmas arra, hogy kifordítsa rögzült nézeteinket a „normalitásról” és így megkérdőjelezze összes fogalmunkat az erkölcsi ítéletről és felelősségről. Hogyan teremti meg egy felnőtt szerző egy gyerek hangját – milyen csapdákat kellett elkerülni? és milyen hozzávalókat használt?*

– A gyerek, különösen a sebzett gyerek, sosincs túl messze a felnőtt személytől. Őt megtalálni bonyolult dolog, főleg stilisztikailag. Nekem majdnem harminc évembe tellett és tudom, hogy soha többé nem tudnám megcsinálni – nem is próbálkoznék meg vele.

– *Francie mondatai nekem inkább élőbeszédnek, mint belső monológnak tűnnek; ki lehet hallani belőlük a légzés, vagy még inkább a kifulladásig tartó mondás ritmusát. A szeszélyes központozás is ezt sugallta – legalábbis a fordításban ezt próbáltam visszaadni, kiiktatva a magyarban egyébként kötelező vesszők nagy részét egy olyan mintázat alapján, amely nem logikai vagy szintaktikai, hanem inkább a lélegzetvétel szabálytalanul visszatérő ritmusának engedelmeskedik. Érdekelne, vajon hasonlóképpen gondolkodik-e erről a monológról, megszólaltatta-e ezeket a mondatokat, amelyeket Francie szájába ad, olvasta-e őket hangosan írás közben?*

– Nem, de igaza van abban, ami a ritmusokat illeti, nem annyira belső monológok, mint inkább a légzés lemorzézásai és nyelvi pulzusütések. Ha egy jellegtelen városkában nő fel az ember, nem sok minden van a pletykán és a nyelven kívül – és ahogy Colm Toibín rámutat, Írországban, ahol nem volt hivatalos nyelv, akárcsak Barcelonában és talán Edinburgh-ben a századfordulón, itt lép be a képbe a zene és elvégzi azt a munkát, amit másnak kellene.

– *Nemrég a fiatal ír prózaíró, Julian Gough azt a meglepő vallomást tette, hogy nemzedéke számos ír szerzője számára a Joyce Ifjúkori önarckép-ében leírt nyelvbevetettség – az, hogy olyan nyelvet beszél, amely „előbb volt az övé, mint az enyém” – máig érvényes, azzal a különbséggel, hogy ez a nyelv már nem a régi gyarmatosítóé, hanem a mindenütt jelenlevő, globális amerikai popkultúráé. Gough szerint ez egyfajta kognitív disszonancia, olyan nyelvi skizofrénia, amelyben a konyhádban használt nyelv elválik a a tévé meg a popslágerek nyelvétől, mely a nappalidat elárasztja. Francie-vel és néhány más hősével kapcsolatban valami hasonlót éreztem, ugyanis ők is olyan kevercsnyelvet beszélnek, amely tele van tűzdelve westernfilmek, képregények hőseitől ellesett frázisokkal: „tévéhangot” mímelnék, hogy megkülönböztessék magukat a környezetükben levő „lápítahóktól”...*

– Nyilván Francie Brady maga is egy lápitahó, így amikor Batmannel azonosul, egyben a disszonancia problémáját is megoldja – azaz mondjuk a Zöld Lámpást meg a Beatles-t ír dialektusban beszélteti. Ami ezen a szigeten egyáltalán nem új jelenség a kultúrában.

– *Főhősei – a Mészároslegény Francie-je, a Reggeli a Plútón Patrick/Patricia „Punci” Bradene, A halott iskola két tanára, sőt még Joey Tallon is, a Call Me the Breeze labilis művész-hőse – Írország félig-meddig feltáratlan közelmúltjából lépnek elő, körülbelül az 1950-es és 80-as évek közé eső időszakból, amikor az ír társadalom hagyományos szent tehenei – a hálók, amelyekből Joyce Stephen Dedalusa szabadulni igyekszik – többnyire érintetlenül megvoltak. John McGahern kivételével talán nincs egyetlen ír regényíró sem, aki következetesebben leszámolt volna ezekkel. Hogyan tekint vissza erre az időszakra, az elszigetelődő nacionalista kormányzás időszakára, amelyet a hidegháborús pszichózis és az észak-írországi zavargások határoztak meg – gyerek- és serdülőkkora éveire?*

– Úgy tekintek vissza rájuk, mint képtelenül nevetséges, terméketlen és szívszaggatóan bátor időszakra – amiben az a legrosszabb, hogy talán szükségtelen volt az egész. De végül is nem gyarmati katonatisztek és politikusok minősítették le, és a méltóságmegőrzés munkáját mások már elvégezték helyettem. Egyszerűen kár, hogy egyáltalán el kellett végezni, és hogy Írországot olyan hosszú ideig el kellett vágni a modernségtől.

– *Írországról hosszú időn keresztül az a sztereotípiát élt a fejekben, hogy az elnyomó katolicizmus, provinciális nacionalizmus és vidéki elmaradottság, nyomor országa, mindez nyakon öntve némi folklórral. Regényei egyszerre veszik célba mindezeket a sztereotípiákat, páratlan könyörtelenséggel fordítva ki őket. Azt gondolja, hogy ezek a sztereotípiák megfeleltek a „valóságnak” azokban az évtizedekben, amelyekben regényei játszódnak általában? Nem áll fenn az a veszély, hogy örökké ezekre a sztereotípiákra visszahivatkozva, ugyanazoknak a tabuknak a döntögetésével, fel lehet építeni egy kényelmesen azonosítható és piacképes exotizmust?*

– Meg kell mondanom, hogy szeretem az exotizmust, és mindennél inkább szeretem kifigurázni, de úgy érzem, minden félelem, hogy ez a tendencia ártalmas vagy hosszú életű, megalapozatlan – Írországnak megvolt a maga gyöngyélete, amikor süt-kérezhetett a napon, a Riverdance-szel stb., stb., de a karaván azóta továbbment – már megint a régi nemtörődöm láplakók vagyunk, legalábbis Németország szemében. Ami rendben is van – mi tényleg nemtörődöm láplakók maradunk akkor is, ha négykerék-meghajtásos kocsit vezetünk.

– *És ez a régi, nacionalista-patriarchális Írország – a „hegyi” Írország, ahogy a Winterwood c. regényben szerepel – végleg lemerült az 1990-es évek gazdasági fellendülésével és az elmúlt évek pénzügyi válságával? Vagy a maradványai így vagy úgy a globalizált fogyasztói társadalomban is felbukkannak? Egyik-másik hőse mintha menthetetlenül csüggne ezen a régi világon és képtelen kiegyezni az ország színéval-*

tozásával, mint A halott iskola öngyilkosságba menekülő iskolaigazgatója, vagy a showbizben sikeres Redmond Hatch a Winterwood-ból, akiről kiderül, hogy a pedofil „hegyi” mesemondó Auld Pappy korszerűsített változata csupán. Hogyan látja azokat a változásokat, amelyeken az ír társadalom keresztülment a regényei által belakott évtizedekben?

– Az igazi nagy változás az, hogy a hegyi embernek pénze lett, sok pénze – és láttuk, mit csinált vele. Most nyilván valami máshoz kezd majd. Az irodalomnak a hosszú távú mérkőzésre kell figyelnie, nem a lényegtelen pillanatra, hanem a történelem árapályára.

– Gondolt már arra, hogy elhagyja Írországot? Otthon érzi itt magát – képes magát bárhol otthon érezni?

– Valóban gondoltam rá, hogy elhagyjam Írországot – tulajdonképpen el is mentem 20 évre, mialatt Londonban laktam. Ahol *A mészároslegényt* írtam.

– Elkerülheti-e manapság az ír szerző, akinek a műveit a legnagyobb brit és amerikai kiadók jelentetik meg és egyre inkább nemzetközi olvasóközönség olvassa, az exotikum csapdáját?

– Én úgy látom, az embernek egyre nehezebb megjelennie egyáltalán, legyen ír vagy bármi más, és könnyen megtörténhet, hogy azoknak az igazibb hangoknak, amelyek elkerülnek az exotikumot, a többiekénél is sokkal nehezebb publikálni.

– Két regényét (*The Butcher Boy*, 1997, és *Breakfast on Pluto*, 2005) Neil Jordan filmesítette meg, olyan szerzői kultuszfilmek rendezője, mint a *The Crying Game*/Síró játék, *Mona Lisa*, *The Company of Wolves*. Leírná együttműködésüket Neil Jordannel? Mennyire vett részt a két film forgatásában (A mészároslegényben egy epizód-szerep erejéig meg is jelenik)? Milyen mértékben tekinti két regénye színpadi és filmváltozatát „saját” művének?

– Mivel Neil Jordan irodalmár, az együttműködés talán a legtöbb hasonló együttműködésnél jobban sikerült. Minden szinten részt vettem a munkában és valóban játszottam is mindkét filmben. Az egész tapasztalat rendkívül termékeny és élvezetes volt. Jordan azonban úgy gondolta, hogy a *Reggeli a Plútón* című regény befejezetlen – hát befejezte ő a filmmel, amelyben a hős megtalálja az anyját.

– Írása rendkívül zenei: legalább három regénycíme kölcsönözte ír ballada, daloskönyv vagy popsláger címét. Bennük a zene artikulálja a tapasztalatot – a *Creedence Clearwater Revival*, *The Supremes*, *Don Partridge* számainak foszlányai szakítják meg lépten-nyomon a *Reggeli a Plútón* szövegét, melynek hőse, Patrick/Patricia „Punci”, maga is énekel egy bárban. Mind a szöveg, mind pedig Neil Jordan filmadaptációja rengeteg harsány slágerszöveget használ, amivel ellenpontozza a cselekmény brutalitását és már-már paródiaszerű gótikus beütéseit. Hogyan választja ki ezeket a dallamokat – az írás kezdődik a zenével, vagy akkor kezd a megfelelő zenei aláfestést ke-

resni, amikor körvonalazódott már a szöveg? Neil Jordan-nek adott zenei tanácsokat, amikor a filmen dolgoztak?

– Gondolom, olyan a fejem, mint egy wurlitzer – és igen, együttműködtem Neil Jordannal a zene kiválasztásában. A dalok mindig a szavakkal együtt futnak a fejemben. Írás közben viszont nem szoktam zenét hallgatni.

– Megtörténik, hogy újraírja a szövegeit? És megjelenéskor újraolvassa őket?

– Csak nagyon ritkán írok újra szöveget. Ahogy Frank O'Connor mondta, az egyfajta hamisítás.

– Együttműködik a fordítóival? Hisz benne, hogy a hangok, amelyeket megteremtett, lényeges veszteségek nélkül átvihetők más nyelvekbe? Melyek a leggyakoribb kérdések, amelyeket a fordítóitól kap?

– Igen, együttműködöm velük, és privilégiumnak érzem, hogy egyáltalán lefordítják a munkáimat. A nehézségek főleg beszélt nyelvi fordulatokból adódnak – meg a hangnem pontos eltalálásából. Nyilván vannak dolgok, amelyek elvesznek – de sok nagy meglepetés is van, be kell vallanom – ezt a fordítást beleértve [A mészároslegény].

– Melyik könyvének a megírása tartott a leghosszabb ideig?

– A mészároslegény – 30 ÉVIG.

– Bízik az irodalomban? Megbetegítheti egy könyv az olvasóját, és meggyógyíthatja? Képes hatni egy társadalom megrögzött gondolkodására bárhol, bármikor?

– Hát, az *Ulysses* olyan volt, mint a Bloomsbury szalonjaiba hajított kézigránát – a mindennapi ember a színpad közepén. A *Lady Chatterly* felszabadította az erósz stb., stb.

– Milyen hatással van önre az írásai fogadtatása otthon és külföldön? Volt már rá példa, hogy egy kritika hatására újragondolja az irányt, amelybe az írásai tartanak? Az otthoni fogadtatás különbözik-e lényegi dolgokban a külföldi kritikáktól?

– Dicsértek már fel az egekig és mondták már azt is, hogy a saját nevem sem tudom leírni. Felkavar, ha egy könyvemet egyáltalán nem veszik. Ez megtörtént már néhányszor, talán az ellenséges kritikák miatt. De ami a stílust illeti, sosem hagyom magam eltéríteni. Sosem szabad lenézni.

– Köszönöm, hogy válaszolt.

Mihálycsa Erika